

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

KA STAIL

U

H. WARMPHAIGN STEN

M.B. JYRWA

Ia ka hok longtraï la tyngkai Sien Shon Banyngkong 2001: 500
La pynbit pynbiang ha Mang Computers, Nongthymmai, Shillong-14.

Ka Maitphang

Kane ka long ka jingbishar bniah ka ba ar ia kaba i Dr. M.B.Jyrwa i la ai halor ka poim ba radbah jong u H.W.Sten *Ka Burom Ba La Jah*. Da kaba i la ai ia kane ka jingtrei ka ba-ar, i nongthoh i la pyndep ia kawei na ki ar tylli ki bynta kiba donkam eh ha ka ban bishar ia kano kano ka poim. Hood, ka jingbishar ia ki phang kiba u myllung u la jied ban tai ha ka poim jong u ka long ka ba kham tynrai bad ka ba kham shongpdeng ban thew ban woh ia ka dor jong ka jingtrei jong u. Hynrei ka long ruh ka kamram jong u ne ka kritik ban plaid de ia kane kawei ka bynta jong ka poitri bad kata ka long ban bishar halor ki buit-thaw ia kiba u myllung u la jied kyrpang ban pynpaw pyrthei ia ki symboh jingmut kiba u la bsut ha ki phang jong ka poim. Haduh mynta hi, kiba bun na ki kritik halor ka poitri ki kham ñaid kiar na kane ka bynta ka ba ar. Don pat kiba shu bynrap ia ka jingbishar halor ki buit-thaw khyndiat khyngoit hadien ba la tai bniah ia ki phang kiba don ha ka poim. Nga ngeit, namarkata, ba kane ka jingtrei kan long kaba myntoi shibun eh khamtam ia ki nongpule bad ki 'riewwad jingtip halor ka poitri.

Haba phai sha ki sker ki ba don ha kane ka kot, i nongthoh i la pharia ia ki buit-thaw ba kongsan jong kane ka poim ha ki hynriew tylli ki mat. Ka buit-thaw ka ba nyngkong eh ka ba i la jied ban bishar ka long ka *allusion* ia ka ba i la jer kyrteng Khasi "Ki Ksai Na Wei". Nangta la pynbud sa ki *imagery* ia kiba i la khot da "Ki Dur Shon Jingmut" ha ka ba i la bishar ia ki *image* ki ba thew ia ka bor iohi, bor iohsngew, bor sma, bor mad, bor jingtba ryngkat ruh bad ka bor tip bad bor khiih. Hangne la kynthup ruh ia ka jingbatai halor ka *metaphor*, ka *simile*, ka *symbol*, ka *synecdoche* bad ka *metonymy*. Ha ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ki Jnit Ki Jnat", i nongthoh i la batai ia ki sawa sur (musical devices) ba kyrpang jong ka poitri kum ka *alliteration* bad *onomatopoeia* ryngkat ruh ia ki buit-thaw kum ka *ambiguity*, ka *climax*, ka *anti-climax* ka *anti-thesis*, ka *epigram*, ka *euphemism*, ka *hyperbole*, ka *irony* bad ka *sarcasm*. Ka lynnong ka ba i la ai kyrteng "Ka Buit Pynkren Briew" (Personification) kam shym kut tang ha ka ban bishar ia ka buit pynkren briew, hynrei i nongthoh i la batai bniah bha ia ka jingpynlong doh pynlong snam, jingai rong ai rup, ai jingim jong u myllung ia ki tyngshop ki puron jong u, khamtam eh ia kito kiba ju don

tang ha ka bor pyrkhath bor sngewthuh jong u briew kum ka Pap, ka Lei Kynmaw Tymfang bad kiwei de. I nongthoh i la mang kyrpang ia kawei ka lynnong tang ban bishar bniah ia ka rukom pyndonkam jong u H.W.Sten ia ki kyntien bad ia ka Ktien ha ka poim jong u. I la bishar khamtam eh ia ki kyntien ba la shu khñiot lang kum "bu" ("ba" bad "u"), ki 'tienkynnoh kum "ñier" (na "u ñiut u ñier), ki kyntien thawnang kum "laisap", "khu ksuid" bad "phohbha", ki kyntien biria kum "kan jakoid de" bad ki kyntien shim kylliang kum *bahut atcha*. Khatduh eh, i nongthoh i la bishar ruh ia ka dur ka dar (form) jong ka poim bad i la tynjuh bha ia ka lada ka la kot ne em sha ka kyrdan epik. Ka jingpynkut nia jong i halor kane ka mat ka long ba kane ka poim ka dei ka jingpyrshang "ka ba khraw bad ba ka long ruh ka thylleng epik kaba nyngkong eh ha ka ri". Kane ka poim ka long shisha ka jingpyrshang halor ka epik thoh, hynrei ka long ka ba donkam ban mih ki 'riewwad jingtip pat halor ki epik kren (oral epic), la ki don ne em ha ka jaitbynriew jong ngi.

Khatduh eh, nga ai khublei ia i nongthoh na ka bynta kane ka jingtrei ka ba dondor kaba i la pynnoh synñiang sha ka thup *literary criticism* jong ka litereshor Khasi. Nga pynshur khamtam eh ba in nang ai shuh shuh ki kyrteng ki ba ia dei dur ha ka litereshor (literary terms) ha ka Ktien la jong ban nang pynriewspah ia ka litereshor Khasi.

To U Blei Un kyrkhu bad ai bor ia i nongthoh ba in nang iaid shaphang shuh shuh ban pynroi ia la ka thoh ka tar.

Dated Shillong
The 25th May, 2001.

Dr. B.War
Head, Khasi Dept.,
NEHU, Shillong.

Ha Ki Nongpule

Ka Burom Ba La Jah ka dei ka poitri kaba jrong tam ha ka litereshor Khasi. Ka jingjrong jong ka ka ai lad ia u nongthoh ban bsuh shibun ki jingmut jingpyrkhat ia kiba un ym lah ban leh kumta ha kano kano kawei pat ka poitri kaba kham lyngkot. Kaba sngewtynnad haba pule bha ia kane ka poitri ka long ba hangne ngi iohi ia ki jingmut jingpyrkhat ym ha ka jinglong lyngkhot lyngkhot hynrei ha ka jinglong ba iaineh bad ba tylli bha mlun kumta ba ki nongpule kin ym lah kiar satia na ki. Ka bor ban pynkhih ia ka mut ka pyrkhath ki nongpule ruh ka don bha ha ka. Ia kane u nongthoh u la lah ban leh da kaba u la pyndonkam ia ka buit thaw kaba tynrai na lade u da pyniakhleh ia ka bad kito kiba u la nang na kiwei.

Ban tai ia ka buit thaw jong une u nongthoh kam shym la long kaba suk ia nga. Ka la shim shibun ka por bad nga la dei ban pule bunsien bha ia kane ka poitri khnang ban lap ia kine khyndiat kiba nga la lum lang ha kane ka kot. Ha ka jingshisha ngam sngewnud ban ong ba nga la lah ban tai lut ia kaba donkam ha ka jingiadei bad ka stail une u nongthoh. Ki don bun kiei kiei kiba ha lade hi nga sngewthuh ba ki dei ka bynta ka stail hynrei kiba ngam shym la lah ban buh beit lang hangne. Ka buit tynsat, ka buit tyngngian ia ki jingmut jingpyrkhat kiba kane ka poitri ka pynpaw ka long shisha kaba khraw, bad ngi lah ban mad bad sngewthuh ia ki katba ngi nang iai pule ia ka.

Nga kheiñ ba kane ka jingpyrshang jong nga ka long tang ka jingplaid lynti ia ki kritik bad nongwad bniah kiba hadien jong nga ki ban dang thir ia ka la na ka liang ka stail ne na ka liang ka khubor. Ki nongpule kiba kwah ban pule bishar ia kane ka poitri kim dei ban pyrkhath ba ki katto katne tylli ki kot kiba la mih halor jong ka ki khang lad ia ki na kaba leh kumta. Lada kin mih ki kritik hadien ki ban lap ba ki nia ki jutang kiba nga la sei ha kane ka kot ki dang donkam ia kaban pyndap shuh, kata kan pynhun shibun eh ia nga. Ngan sngewnguh shibun lada don na pdeng ki nongpule ia kane ka kot kiba kloi ban kdew ia kano kano ka bynta kaba ki sngew da kumwei pat.

Nga pynpaw ia ka jingsngewnguh kaba khraw ia i Dr.B.War na ka bynta ka jingpyllait por khnang jong i ban pule ia ka manuscript bad ban ai ruh ka jingkyntoh kaba myntoi eh

halor kane ka jingpyrshang jong nga.

Nga kynmaw burom ha ka rukom kaba kyrpang eh ia i Prof H.W. Sten, wat la im don shuh bad ngi, namar ba im shym la bynnud ban ai ha nga ki jubab ia ki jingkylli kiba la mih na ka text. Ka jingioh ban ia syllok bad i ha ki bynta kiba pher ka la iarap ia nga ban sngewthuh bha ia kane ka poitri.

Ka jingsngewnguh ka leit sha baroh ki dkhot ka iing ka sem jong nga kiba la ai ka jingkyrshan bad ka jingpynshlur ia nga khamtam eh ha ki por ba ka jingsngewlwait ka thap thap tylllep sha ka ban iehnoh ia ka jingtrei. Nga sngewnguh ia u khun jong nga u Andrew uba la buh ia ka MSS ha ka dur ka kot. Khatduh ka jingsngewnguh kaba ha khlieh tam ka long ia u Blei bad u Trai jong nga u Jisu Khrist uba long u Nongpynshait bor ba ha khlieh tam ha ka jingim bad jingtrei jong nga.

Ha-Sharing Cottage,
April 2001.

M.B. Jyrwa

Ki Sker

1. Ka Maitphang	i
2. Ha Ki Nongpule	iii
3. Kaei Ka Stail?	1
Kaei Ka Stail?	1
I Symbol Pyrkhat Ha Ka Burom Ba La Jah	5
Ka Saiñ Dur Ia I Symbol Pyrkhat	9
Ka Jingsdang	11
Ka Jingkut Jong Kawei Pa Kawei Ka Kitab	12
Ka Jingthir Nia	13
Ka Blank Verse	14
4. Ki Ksai Na Wei	15
Ka Burom Ba La Jah Ha Ka	
Jingiadei Bad Kiwei Pat Ki Kot	18
5. Ki Dur Shon Jingmut	30
Ka Metaphor	36
Ka Synecdoche	38
Ka Metonymy	39
Ka Symbol	40
Ki Dur Shon Jingmut, Metaphor, Simile	
Bad Shin	41
6. Ki Jnit Ki Jnat	50
Ka Alliteration	50
Ka Ambiquity	51
Ka Anticlimax	54
Ka Antithesis	55
Ka Apostrophe	57
Ka Apotheosis	57
Ka Climax	58
Ka Epigram, ka Euphemism, ka Hyperbole,	
ka Irony bad Sarcasm	59
Ka Onomatopoeia	60

7. Ka Buit Pynkren Briew	62
U Ren	63
U Ileit Paidbah	76
8. Ka Stail Tynrai U H.Warmphaign Sten	90
Ki Kyntien Kren Kum Kyntien Thoh	90
Ki Kyntien Pynap	91
Ki Kyntien Pynwan-Ki Kyntien Thawnang	95
Ki Kyntien Biria-Ki Kyntien Shim Kylliang	96
9. Ki Snap Ka Epik	98
10. Ka Nongrim Poitri U H.Warmphaign Sten	107
11. Ki Kot Ba La Pyndonkam	110-112
12. Ki Jingdew Kat Kum Ki Phang	113-115

3

KI DUR SHON JINGMUT

Ha kane ka lynnong ngin peit ia ki dur kiba pher ba pher kiba u nongthoh u wanrah khnang ban shon jingmut ha ngi ki nongpule ia ki jingjia kiba la pynjia, ia ki dur ki dar ki tyngshop-puron, ka phong ka kup jong ki, bad ka mariang ha kaba ki pyndep ia ki kamram baroh. Kine ki dur shon jingmut ki long ki atiar da kiba u nongthoh u ai jingim ia kita kiba u iohi/iohsngew ba ki jia ba ki long ha kata ka pyrthei mutdur jong u. Hynrei shuwa ba ngin iaid shaphrang ngan pyrshang ban batai shuwa ia ka jingmut ba thikna jong kita ia kiba la khot hangne ki dur shon jingmut lane *imagery* ha ka English.

Ka kyntien *imagery* ia kaba la pynkylla sha ka Khasi kum ki dur shon jingmut ka thew ia ka dur ba la shon ha ka jingmut ia kaei kaei kaba u briew u shem ha ka jingim jong u lyngba ki bor sngap (shkor), iohi (khmat), sma (khmut), mad (thylliej), ktah (snieh doh). Kaba ktah ka kynthup ia baroh ka jingiakynduh ne tyngkhuh hapdeng kaei kaei bad kano kano ka bynta ka snieh doh u briew. U briew u lah ban sngewthuh ia ka jingrew jong u shyiap da kaba ktah ne da kaba iuh halor jong u. Lah ruh ban tip ba u shyiap u rew tang da kaba shu peit ia u. Kane ka jingsngewthuh ba u shyiap u rew bad kata ka dur jong kata ka jingrew ka rung bad ka sah sah ha ka jingmut na ka jingiohi ne jingktah ba tang shisien, bad nangne ka mih ruh ka jingsngewthuh ia ka kyntien *rew*, kumta ba haba la pyndonkam pat ia kane kajuh ka kyntien, u briew u lah ban wanrah ha ka jingmut jong u ia ka dur jong kata kaba u shyiap u rew. Ka long kumta ia ka jingsma. Ka jingsma ka lah ban long kaba kumno kumno ruh, tangba haba u briew u sma ia kata ka jingsma, kata ka jingsma ka sah ha ka jingmut jong u wat haba kata ka jingsma kam don shuh. Dei ruh ia kaba kum kane ba ngi ong "sma kyrteng." Ka jingsngewthuh katno u rew u shyiap bad ka jingsieng jong kata ka jingsma ha ka jingmut ki dei ki *kopi* lane dur jong kata ka jingta, jingjuh, jingiohi bad jingsma.

Kine ki dur kiba rung ha ka jingmut jingpyrkhat ki lah ban long kiba la slem bha; ki lah ban long ki dur kiba ki myllung ki la iohi/mad naduh ba ki dang rit. Ki dur ki lah ban wan ha ka jingmut u briew na ka daw ka jingmutdur jong u hi. Ka lah ruh ban long ba ki paw tyngkrein ha ka jingmut jong u namar ba u

la iohi shai bha ia ki ha ki jingphohsniew jong u. Bun na ngi ngi don ki dur ha ka jingmut jong ngi ia ki jaka kiba ngim pat ju poi bad lada jia ba ngi leit poi sha kito ki jaka ngim shem ba ka dur ba ngi don ha ka jingmut kam iadei bad kaba shisha kaba ngi iohi mynta. Hynrei kaba kyrpang eh ha ka litereshor ka long ki dur ia kiba lah ban shon ha ka jingmut jong ngi ym lyngba kaba iohi, iohsngew, ktah, sma, mad, hynrei lyngba ki kyntien ba ki nongthoh ki pyndonkam. Ki nongthoh ki lah ban pyndonkam ki kyntien ne jingong kiba kdew ia ki dur kat kum ka jingshem jong ki. Kine ki dur jong ki jingshem ki lah ban ktah ia ka jingmut ki nongpule kumta ba ki nongpule ruh ki shem lem ia kita ki jingshem, ki mad bad ki sngewthuh lem ia kita ki dur kiba u nongthoh u shon ha ka jingmut jong ki lyngba ki kyntien. Ia kine ki dur la khot ki *dur shon jingmut*.

Ka poitri ka pyndonkam ia kano kano ka dur shon jingmut ban shon dur ha ka bor mutdur khamtam ban ia ha ka bor pyrkhat. Ka kam ba ki *dur shon jingmut* ki leh ka long ban pynioh ka jingsngew kaba kumba haba u briew u iaid halor u shyiap, ne u mad ia u sohjew, ne u sma ka jingiewkhong, ne u iohsngew ka jinglynniar ba khraw. Lah ban ong ba ka kam jong ka dur shon jingmut ka dei khamtam ban wan rah ia ka jingsngew lyngba kito ki san tylli ki bor sngew ba la kdew ha kaba sdang. Ki jingpyrkhat kiba ha ka kyrdan khlem dur (abstract ideas) kim don jingiadei ei ei bad ki dur shon jingmut. Shisha lada don kano kano ka jingiadei, ka long tang ban ai dur ia kata kaba khlem dur.

Ha ka litereshor ia ki dur shon jingmut lah ban peit na ki ar rukom. Kaba nyngkong ka long ba ia kita ki dur lah ban shu peit beit tang kumba ki long, kata khlem da peit aiu kita ki dur ki don ban kren. Kaba ar pat ka long ka jingpeit kaba wad ia ka jingmut kaba ha lyndet ka dur ba la pynieng ha khmat jong ngi. Ka shong eh ha ki nongpule kumno ban peit ia kata ka dur. Ka long kaba shisha ba ki nongpule ki pher iwei na iwei pat. Katba iwei i lah ban pule tang na sla, iwei pat i lah ban iaid kham jngai bad kumta ba i lah ban iohi ia ki symboh pyrkhat kiba u nongthoh u pynphalang artad la artad lyngba kata ka dur.

Ki dur ki lah ban paw lyngba ki *simile*, ki *metaphor* bad *symbol*, namarkata ka kyntien *imagery* kaba mut ki dur ka long ka kyntien kdup ia baroh ki kynja dur ba lah ban shon lyngba ki kyntien bad jingong. Ia ki dur shon jingmut la phiah bun jaid kumne harum kat kum

- (a) ka bor iohi: kine ki dur ki long kiba lah ban batai kat kum ka jingphyrnai, jingjngut, jingshai, jingdum, jingrit, jingheh, jinglyngkot, jingjrung, ki rong ba bun jaid etc kiba iaid ryngkat bad kita ki dur;

- (b) ka bor sma; •
- (c) ka bor iohsngew;
- (d) ka bor jingmad;
- (e) ka bor jingtba; ha kane, lah ban pyniabynta ia ki kat kum ka jingkhfluid, jingpjah, jingni, jingrew, etc.
- (f) ka bor tip: kane ka kren ia ka jingtip kum kaba u briew u don shaphang kaba u klongsnam u tied, ka jingring mynsiem, ka jingtylliat ka kpoh ia ka jingbam, ka jingset ka khmut, ka jingtyrkhong u pdot bad kiba kum kita.
- (g) ka bor khh; kane ka kren shaphang ka jingkhieh kum ka jingkhieh ki dohksah haba ia id, rymmiang shyntur haba rkhié/wiat/kren, etc.

Kane ka jingphiah kamra ia ki dur ha ka jingmut ka i kumba ka la ni palat ha kawei ka liang. Lah ban ong ba u laiñ pyniapher ia ki kawei na kawei u long uba rit eh, hynrei ka jingphiah kumne ka iarap ban pyni ha ngi ia ki atiar bad marrew da kiba la pynlong ia ki dur ba pher ba pher ha ka jingmut. Kane ka jingphiah ni ka iarap ban kynthup hapoh ka jylli ia kiwei pat ki dur kiba ki bym mlien ban iohi ia ki kim iohi satia. Nga mut ban ong ba don bun ki nongpule kiba pynleit jingmut tang ha kawei ka jaid dur kiba ki lah ban iohi lehse tang lyngba ki khmat. Ka lah ban long ba kiba kum kine kim lah satia ban iohi ia ki dur kiba wan lyngba ka jingtba, ne ka jingkhieh ki ksah.

Ki dur shon jingmut ha ka poim ki don la ka kam ban leh, kane ka long ka rukom pyrkhath jong u kritik I.A. Richards bad kiwei pat ki kritik ba mynta. Hynrei don kiwei pat ki kritik kum ki jong u Wimsatt, Cleanth Brooks bad Allen Tate kiba pyrkhath ba ki dur shon jingmut ki long tang ban shu pynitynnad ia ka poim. Hynrei ka long kaba shisha ba ki dur shon jingmut ki lah ban iarap ia ngi ban tip uei u nongthoh jong ka poim wat haba ia ka kyrteng u nongthoh ym shym ai. Ngì don ki poim ha ka Khasi kiba ngim tip satia kiei ki nongthoh eg. "U Ngap Ri War na Amerika bad "U Dkhi Kynthah na Ri Khasi." Lada yn ñiew ia ki dur shon jingmut bad bishar bniah ia ki da kaba ia nujor bad ki jingthoh jong kiwei ne katto katne ki nongthoh ha kata ka por ngi lah ban lap bad pynskhem uei u nongthoh.

Nalor kane, ki dur shon jingmut ki pynphalang ia ka rukom pyrkhath rukom peit u myllung ia kiei kiei kiba don sawdong jong u. Ngì lah ban ring nia na ki shaphang kaba kumno bad sha kiei kiba ka mon jong u ka thiah. Lah ban sngap thuh/peit thuh na kine ki dur shon jingmut ia ka pyrthei kaba paw lyngba kata ka poim.

Ka jingialeh, ka jingiakhun bad ka jingiathan tyllai hapdeng kawei ka jingmut bad kawei pat, hapdeng kawei ka jingangnud

bad kawei pat, hapdeng ka jingnoh mynsiem bad ka jingkyrmen bad kiwei kiba kum kita, ki paw lyngba ki dur shon jingmut ba u myllung u pyndonkam.

Ki dur shon jingmut ki lah ban pynpaw ia ka imlang sahlang, ka saiñ pyrthei, ka mariang bad ki saw kun jong ka. Ki lah ruh ban long ki *symbol* ne ki dak ki shin kiba pynpaw kumno u myllung u pynsan ia ka phang pdeng. Ha kane ka liang, da kaba da bishar bniah ia ka jingdon jong ki lah ban rai kaba kumno ka shynrong u myllung u la mang lypa na ka bynta kata ka poim, la u mang ia ka kat kum ka rukom paidbah ba dei ban san na kaba sdang, sha ka pdeng nangta sha kaba kut ne u pynkyrwit ia ki da kumne bad da kumtai.

Baroh kaba la kdew haneng ka long ka kam ki dur shon jingmut ha ka jingiadei bad ki nongpule. Mynta ngin peit sa ia kiei ki daw kiba pynlong ia u myllung ban pyndonkam ia ki. Ban shu kren kyllum, u myllung u pyndonkam ia kine na ka bynta ban ai ki jingbatai kiba bniah kiba kat kum ka jingiohi ha ka jingmut jong u. Haba u H. Warmphaign Sten u thoh shaphang u Ren

Kler kler u ia id pung ktieh arliang ka khlad
Lu syiem ban nguh, u da kyllaiñ myngngor
Te kat lum Swer u paw ha khmat u Jom.

(I: 190-2)

u ai ha ngi ka jingsngewthuh kumno u ia id u Ren bad haba u leh kumta jia aiu ia kata ka pung ktieh, nangta u leh kumno ban pynpaw ba u nguh syiem ia u Jom bad haba u la kyllaiñ myngngor kumta u heh de katno.

U nongthoh lyngba ki dur shon jingmut kum ki atiar, u sei shabar bluit ia kiei kiei kiba la dait ia ka jingsngew jong u ha ka rukom kaba shai kdar. Kum ka nuksa, ngin shim mynta ia u H. Warmphaign Sten. Une u la pyrkhath slem hapoh jong u shaphang ka daw balei ka pyrthei ka long kumba ka long kaba dap tang ka duk, ka pang, ka sngewsih khuslai bad jingiap. U la duriap bha ha lade ban wad kiei kine kiba la ban khia sat ia ka jingim u khunbynriew ha sla ka pyrthei. Ha kaba kut u iohi ba kine baroh ki la wan jia long naduh ba u ksuid u khrei u la wan jop ia u khunbynriew bad pynshoi pynshad ia u ba ka long kaba kham bha ban khet noh syndon ia ka jingkieng ha kliar u Sohpetbneng. U iohi ba ryngkat bad u ksuid u khrei la wan hap sa ka duk, ka pang, ka sngewsih, khuslai bad jingbieit ia u khunbynriew. U nongthoh u rai sbak ba kine kim dei kiei kiei kiba ki briew kin shu shim ba ki long ka bynta jong ka jingim briew, namar ha ka jingshisha kine ki dei ki ksuid kiba la wan

lang sha pyrthei ryngkat bad kiwei pat ki para ksuid. U pynpaw shabar ia kane ka rai lyngba kane ka dur harum

Tang shong uta, lai jur kynthei ki ieng
 Ki dei ki long kmie Jylla Nyngkong; la nia
 Ki ai, ki pan jingbit ban leit sha thma!
 "To khot ia ngi ko syiem, ngi don ka kam
 Ban trei ha thma jingim jong ngi"
 Khlem ap khyndiat khyndit: "Phi dei kiei?"
 "Ma nga, ka Duk: kane ka Bieit, kane
 Ka Pang; kane Jynjar; katei Sngewsih;
 Kato hajan jong phi ka dei Khuslai"
 La pynithuh Ka Duk hu Jom ban kloï.

(II:980-89)

Ka dur hi ka long kaba shai. Ngï lah ban iohi shai kdar kumno kine ki ksuid kynthei ki ieng ha khmat u Jom, bad ha khmat uta u paid ksuid ban pan jingbit ban wan ialeh thma ia u brierw shi junom ha sla pyrthei.

Kaba wan rah ia ki jingsngewthuh jong u shaphang kine ki ksuid lyngba ka dur kaba shai kumtei haneng ka iarap ban pynngeit ne pynsngew ha ki nongpule ba la ka dur kaba la ai kam long kaba shisha thik thak kumba la kdew, pynban ba kitei: ka Duk, ka Pang, ka Bieit, Sngewsih, Jynjar bad Khuslai te imat ki dei shisha ki ksuid kiba la wan khnang na Nurok ka Ksew ryngkat bad ka mang ka thew kaba long hi tang ban ioh lehbein ia u brierw, u jingthaw ba kordor jong u Blei.

La kdew sha khmat ba kine ki dur shon jingmut ki kynthup ia ka *metaphor*, *simile* bad *symbol*. Ka long kaba donkam ban sngewthuh aiu kine ki mut.

Ka Metaphor

Mynta ngin peit sa ia ka jingmut kane ka kyntien *metaphor*. La kdew sha khmat ba ka metaphor ruh ka wallam ia ki dur, bad namar kane hi ruh ka daw ba don ki nongthoh kiba pynhap lang ia ka metaphor hapoh ka imagery. Hynrei don ka jingiapher hapdeng jong kine ar namar katba ka imagery kam ktah ne peit eh ia ka rukom pyrkhata u nongthoh ka metaphor kam lah buhrieh ia ka rukom pyrkhata, bad ka pynpaw ia kata lyngba ka rukom buh ia ki kyntien ha kata ka rukom ba ha kawei ka jingong la tyngngian lang ia ar ki bynta kiba donkam. Kita ki bynta ki long (i) ka jingmut kaba u nongkren ne rongthoh u pynpaw; (ii) ka jingpynshai; Kane ia kaba la kdew kum ka jingpynshai ka don kine ki bynta ban leh: (a) ban ai ka jingbatai

lyngba ki dur kiba, kiba sngap ne pule ki sngewthuh bha. (b) ban shon pynskhem ha ka jingmut jingpyrkhat kiba sngap bad pule ia ka jingjylliew, jingiar, jingkyllain bad kino kino kiwei pat ki jingphawer kiba mih na kata ka jingmut ba uba thoh ne kren u pynpaw. Ha ka jingong: "Ah ka duriaw ka jingieit!" lah ban iohi, kumba la kdew haneng, ar tylli ki bynta. (i) 'Ah ka duriaw,' bad (ii) 'Ah jingieit!' Ka 'jingieit' ka dei ka jingsngew kaba ktah ia ka dohnud u nongrwai uba haba u pyrkhata ia ka jingiar, jingjylliew jingdap bad jingbymkut shuh jong ka u sngew ba 'Ah ka duriaw' ka ai ka dur kaba thikna halor kata ka jingsngew bad jingpyrkhat jong u. Kane ka bynta kaba ar 'Ah ka jingieit!' ka don ka bor ban ktah lem sa bad ia ka jingsngew ki nongpule/nongsngap. Pyrkhata ia ki duriaw ha ka jingiatuid lang ka um halor ka um, ia ka jingbymkot ka khmat ban iohi lut ia ki, ia ka jingjylliew ba khraw kaba ka um ki duriaw ka buhrieh. Ka duriaw ka jingieit ka dei ban long shisha ka jingieit kaba palat ia ka jingshemphang.

Bunsien ia ka metaphor la ju batai kum ka jingiadei hapdeng ar kiba ia syriem, kiba lah ban ia nujor, kiba long mar pyrshah bad kiba ia long kumjuh. Haba dei ba dei la wan rah ia ka metaphor na ka jingiadei kaba tang shiteng shiliang. Ha ka jingong: "U kada te un sngewthuh hi?" ka jingiadei ka long tang shiteng shiliang. La kren hangne ym ia kaba u brierw u long u kada. U brierw bad u kada ki long ar kiba iapher, hynrei haba shim ia ka jingbieit jong u brierw la iohi ba ka long kum ka jingbieit u kada. Ka jingiadei hapdeng u brierw bad u kada ka long tang na ka liang kawei ka jinglong (ym na baroh ki jinglong) bad kata ka long ka jingbieit.

Haba ngi peit bniah ia ki metaphor, ngi lah ban iohi ba kawei ka metaphor ka lah ban don ar jingmut: kawei kaba long beit beit, kawei pat kum ka metaphor. Ha ka sentens "u don ki kjat nar" lah ban iohi ia ka jingmut kaba beit, kata ba ki kjat jong u ki long kiba la bteng da u nar namar lehse ki kjat jong u ki la dkut noh na kano re kano ka daw. Hynrei ka lah ruh ban mut ba ki kjat jong u ki long kiba eh kum u nar. U I.A. Richards ha ka kot jong u *The Philosophy of Rhetoric* 1965:118, u ong ba ngim dei ban sngewthuh bakla ban ong ba ka kyntien ne jingong ka lah ban ong tang kawei ka jingmut namar ki jingong borabor ki lah ban don ia baroh ar ki jingmut kumba la kdew haneng bad ka lah ruh ban long ba ka jingmut kaba nyngkong ka kyrshan ia ka jingmut kaba ar. La shim ia katei ka jingong u I.A. Richards na ka *Topics in Criticism*, Butler and Fowler, 1971.

Kane ka jingaid lang jong ki jingmut ka long kawei na ki daw balei ki myllung ki pyndonkam ia ka metaphor. Ka metaphor ka pyniar ia ka jylli ka ktien na kaba ki myllung ki dei ban

jied. Namar ba ka metaphor ka pyndonkam ia ki jingmut na ka dur ka jingpyniahap ba nawei shawei, ki myllung haba kim sngewbit ban batai ia u X da u hi, ki lah ban batai noh ia u X da u Y. Da kaba pyndonkam ia kane ka rukom u myllung u plie na ka bynta ia lade bad ki nongpule jong u ia ki khuin kiba mih na u Y. Lyngba kano kano ka metaphor ba u myllung u pyndonkam lah ban iohi ym tang ia u X bad ia kaba u Y u batai ia u X, hynrei shuh shuh ia kiwei pat kiei kiei kiba mih na u Y hi. Ha ka nuksa ba la kdew haneng: "Ah ka duriaw ka jingieit!", ka jingiadei hangne kam kut tang ha ka jingieit bad ka duriaw hynrei ia kiwei pat ki jingtip bad jingmut jong kine ki kyntien hi. Ka dor jong ka metaphor ha kane ka liang ka long shisha ka bym lah kheiñ. Dei namar kane u Aristotle u ong ba kaba khraw tam ia u myllung ka long ba u dei ban long u kynrad halor ka metaphor. Ka jingpyndonkam ia ki metaphor ka long kaba lah ban nang na kiwei. Ka jingpyndonkam ia ki metaphor ka long ka dak ba u myllung u long uba tbit, bad u long kynrad halor kata ka kam. Ka metaphor kaba donbor ka pynpaw ia ka jingshai khmat, jingstet ban iohi/sngewthuh ia ka jingiasyriem hapdeng ki jingiapher (Poetics 1458 b). Hynrei ka metaphor ka lah ban long kaba pjah bad bym don bor. Kane ka long khamtam haba u nongthoh u pyndonkam da ki metaphor kiba la ia tip paidbah lane kiba tang shi sur eh eg. *uto te u piat shisha! ka ri kaba tuid da ka dud bad ka ngap, u dieng byllan, etc.*

Lyngba ki nuksa ba la kdew, ngi iohi ba ka metaphor ka long ka rukom kren/thoh kaba mut *kren ia u X kumba u dei u Y*. U myllung u kwah ba ki nongpule kin pyrkhata ia ka samla hynrei um khot ia ka kumta, u khot ia ka u tiwukulap. Kane ka rukom *kren ia u X da ka kyrteng kaba dei ka jong u Y* ka long kaba u Aristotle u batai ha ka *Poetics* kumne. Ka metaphor ka shong eh ha kaba pyndei ha kawei kaei kaei da ka kyntien kaba dei ia kawei pat; kane ka jingpyndei bad jingring jingmut ka lah ban long na kaba kyllum sha kaba kyrpang lane na kaba kyrpang sha kaba kyllum, lane na kaba kyrpang sha kaba kyrpang, lane da kaba shim tang shiteng shiliang ka jingiadei hapdeng ar kiei kiei (Butcher's *Aristotle's Poetics* Rep. 1995:78).

Kane ka jingbatai u Aristotle shaphang ka metaphor ka kynthup lut ha ka ia ki jingpyndei bad jingring jingmut kiba ha kine ki sngi ngi tip ia ki da ki kyrteng bapher kum *synecdoche* bad *metonymy*. Kat kum u Bose & Sterling (1953) kine ar ki long ki kyrteng jong ar kiwei pat ki rukom kren kiba ia ka jingiadei jong ar kiei kiei kiba la kdew lang la shim ym namar ba ki ia syriem hynrei namar ba ki ia iaaid kam lang.

Ka Synecdoche

Kine harum ki long ka nuksa

- (i) U la iaaid lyngba hynñiew phew tylli ki *tlang* (snem)
- (ii) Ka khajna ka long ar tyngka shi *tnum* (iing)
- (iii) Ha la *dpei*, ka sneng ka kraw ia la ki khun (iing)

Ki kyntien *tlang*, *tnum* bad *dpei* kim mut *snem* bad *iing* kumba la thoh haneng hapoh bracket, hynrei ki ioh ia kitei ki jingmut namar ki long ki bynta jong ki. Ka *tlang* ka long ka bynta jong ka snem; kumjuh ruh ka *tnum* bad *dpei* ki long ki bynta jong ka iing. Kane ka pynpaw shai ba ki bynta kiba rit ki lah ban ieng na ka bynta jong kiei kiei ha ka jinglong ba pura jong ki.

Lah pat ban kdew ia ki bynta kiba rit da kaba kdew ia kiei kiei kiba pura. eg.

- (i) Ka *khyndew* me long sha ka *khyndew* men leit (met)
- (ii) Ka *pyrthei* jong ngi kam pat poi sha kata ka kyrdan (Ri)

Lah ban kdew ia kaba kyllum lyngba kaba kyrpang.eg

- (i) Ka *ksiar* bad ka *rupa* ngim don - (spah).
- (ii) U ia lok tang bad ki *lum ki madan* (mariang).

Ka long kaba lah ban kdew ia kaba kyrpang lyngba kaba kyllum.

Rong jingbam nangne *jingthaw barit* rong (dkhiew)

Ka Metonymy

Kane pat ka kren ia ka jingiadei ha kaba kawei ka kyntien ka ieng na ka bynta kawei pat kaei kaei. Kane ka mut ba ia kawei kaei kaei ym khot da ka kyrteng jong ka hi hynrei da kawei pat. eg.

- (i) U *khulom* (jingnang jingstad) u kham khlain ban ia ka *wait* (bor met).
- (ii) Phi lah pule ia u *Sten*? (Ki kot ba thoh u H.W. Sten)

Sa kawei ka rukom kren kaba don ka jingiadei kaba jan bad ka metaphor ka long ka *simile*. Kane ka kren ia ka jingiasyriem jong ar kiba iapher bad la wan rah ia ka jingiasyriem da ka kyntien *kum*, *kat*, *kumba*, eg.

- (i) La mih u Rih kum tit napoh *khyndew*.
- (ii) La bud sa jingthap kti ba kat pyrthat.

(iii) Uta u briew, la iathuh, u kyrhuh kumba kyrhuh u khla bam briew.

Ha kitei ki nuksa ngi iohi shai ba kitei kiba ia syriem ki long la ka jong ka jong. U Rih u dei u ksuid, u tit pat la u tit, hynrei ki ia syriem namar baroh ar ki mih na khyndew. Ha ka nuksa (ii) ka jingiasyriem ka long ha ka liang ka jingsawa. Pynban la ki sawa jam katta, ka jingthap kti kam dei u pyrthat; kine ki long hi ar kiba ia pher. Ha ka nuksa (iii) ka jingshyrkhei jong ka jingkyrhuh ka ia syriem, hynrei u briew la u briew, u khla la u khla. Kine ar kim dei kijuh. Kine ki nuksa ki pynshai ba ka jingiasyriem kam lah ban long ka simile lada ka jingianujor ka long hapdeng kiba na kajuh eg. khla para khla, briew para briew.

Ka kam ba kongsan eh jong ka simile ka long ban batai pynshai ia kaba ngi tip tang khyndiat da kata kaba ngi tip kham bha. Ka nuksa (i) haneng ka long kumta. Ka simile ka batai da ka dur ia kaei kaei kaba dei ka jingsngewthuh ba dei tang ha ka jingsngew bad jabieng eg.

- (i) Itynnad kum u tiew kulap,
- (ii) Bhabriew kum u 'nai khadsaw synnia.
- (iii) Ki syiem kum ki khlor, ki mih bad ki sep, ki ioh ka jingnguh na baroh ka pyrthei, pynban kim don jingsuk.

Ki Symbol

Haba shu kylla beit beit sha ka Khasi, kane ka kyntien ka mut ki dak ki shin. Ki dak ki shin ki long kiei kiei kiba ka dor bad jingmut jong ki ka shong ym ha ki hi hynrei ha kita na ka bynta jong kiba ki ieng. Ha ka litereshor, kawei na ki jingbatai shaphang ki symbol ka long ba katba ki symbol ki ia dei bad ka rukom pynkit jingmut, ka metaphor pat ka ia dei bad ka rukom batai. Ka metaphor ka batai ia u X la kumba u dei u Y, hynrei ka symbol ka kren ia u X khlem da kdew ia u Y, hynrei ha kata ka rukom ba u X um long tang u X hynrei lehse bad katto katne ka jinglong Y ruh; ha kane ka rukom ngi lah ban ong ba ki symbol ki pynlah ia u myllung ban ym sahkut tang ha ki kyntien hi hynrei ban kynjoh shaduh sha lyndet jong kita kiei kiei kiba kita ki kyntien ha lade hi kim mut.

Tip ngin leh kumno mynta, ngin khot ia ki symbol ki symbol hi, ne ngin khot ki shin kaba long shiteng na *ki dak ki shin?* Ha nga shi met ki shin ka long ka kyrteng kaba sngewtynnad, kaba baroh ngi sngewthuh bad kaba biang ruh na ka bynta kane ka jingdonkam ha ka litereshor.

Lada ngi pdiang ia kane ka kyrteng, ngi lah ban batai shuh shuh ba ki shin ki wan na ka rukom pynkit jingmut ha ki kyntien

da ka imlang sahlang. eg. *Ka khoh u star* ki ieng na ka bynta ka kit ka bah kaba da ka bor met. Kum ha kine kiei kiei ka long kaba lah ban long ba haba dei ba dei ki nongpule kim treh ban ngeit ba ka khoh u star ki long beit tang ka khoh u star, ki kwah ban ngeit ba kine ki mut palat ban ia kaba ki long wat haba u myllung u rwai beit tang shaphang jong ki hi.

Da kine ki jingbatai ia ki dur shon jingmut, ki metaphor, simile bad shin mynta ngin phai sha *Ka Burom Ba La Jah* ban peit thuh haduh katno kine ki paw.

Ki Dur Shon Jingmut, Metaphor, Simile bad Shin.

Kumba ka paw, *Ka Burom Ba La Jah* ka duna shibun eh ki metaphor haba ia nujor bad ki simile. Ka daw jong ka jingduna ka long namar ba u H. Warmphaign Sten u shim ba ki metaphor kim dei tang kito ki jingkren kiba kumba la kdew sha khmat ki kynthup ia ki jingpyrkhat kiba mih na kita ar ki dur jong kiei kiei kiba ia don lang. eg. "U teh lakam ia la ka jingsngew." U nongthoh u shim ba ka metaphor ka long beit kano kano ka jingbatai ba dei beit ia ki dur ia kiba lyngba ka bor mutdur lah ban iohi, iohsngew, iohtba, iohsma, iohmad ym tang kumba ki long hynrei wat kham palat ban ia kata. Ha kane ka rukom pyrkhat kawei pa kawei ka dur shon jingmut ka kham palat ban ia kaba ka long bad ka kylla long ka *poetic image* bad ha kajuh ka por ka metaphor. U H. Warmphaign Sten u la shim ia kane ka rukom pyrkhat na ka kot *The Poetic Image* kaba thoh ba ka poetic image ka dei

- a picture made out of words. An epithet, a metaphor, a simile may create an image; or an image may be presented to us in a phrase or passage on the phase of it purely descriptive, but conveying to our imagination something more than the accurate reflection of an external reality. Every poetic image, therefore is to some degree metaphorical. (*The Poetic Image*, Cecil Day Lewis 1948. pp 17f, kumba la sot u H.W. Sten ha ka *Guidelines for Research in Poetic Techniques* 1993. 1)

Ki metaphor kiba beit beit ki paw kum ha kine ki laiñ

"... Un khriat jynduh,
Snieh doh jong u kan long shynrai artat;
Kopja ka met kin tlot, kamram kim trei"

(I: 162-64)

Pynban lada bishar bha ia kine ki laiñ ngin shem ba kine ki

long ka bynta jong ka dur shon jingmut kaba kham heh kaba pynpaw ia kaei kaba u Rih u pynpaw ba u lah ban leh. Kane ka kdew sha ka jingshisha ba ha kane ka poim, ngi lah ban shem ba ki metaphor ki long borabor hapoh ka dur shon jingmut kaba kham heh ban ia ki.

Lada shim ia ki dur shon jingmut kum ki metaphor, *Ka Burom Ba La Jah* ka pahuh ki metaphor. Kine ki paw ha ki dur ba bun jait kum kito kiba lah ban iohi, kiba lah ban iohsngew, kiba lah ban sma, kiba lah ban mad, kiba lah ban tba, kiba im, bad kiba khih. Bishar ia ki laiñ

Nyngkong nyngshap la wan Puri ka Diaw,
U shñiuh haduh khongdong; ki jain bani
Kum snep rynsun balieh bastang iar-iar
Ba her haba ki beh ki er hir-hir;
Ki ngab ki saw sohplom, kumjuh shyntur
La kum nongleit kurim bla pynriam bha,
Ki khmat de kum lurmiet khrik khrik ki khih,
Ka wiat; ki bniat barit ki paw shabar.
Ynda ha kjat ki khmat Basa ki kot
Ki dum ban i khongdong sha khmat ki phai,
Shympriah shadien ki sah.

(I: 130-40)

Ha kine ki laiñ ngi lah ban iohi ia ka Puri ka Diaw. Kane ka ieng ha khmat jong ngi ban peit. U nongthoh u la pynieng ia ka dur ba shiryenieng jong ka, bad la pynpaw ruh ia ka na khlieh ha kjat, ha ka rong ka rup ka jaiñ phong jong ka, ka jingstang bad jingher iar iar ha ka lyer kaba beh; ka rong ki ngap bad rymmiang shyntur ba saw sohplom, ki khmat kiba khih khrik khrik bad ka shyntur kaba wiat ban pynpaw ia ki bniat barit shdai. Kine baroh ki long ka dur ban peit, ban itynnad, ban iaroh ba kane ka long kaba bhabriew itynnad ha ka dur ha ka riam la kat ka samla nongleit kurim.

Kaba u nongthoh u pynkhih ia ki khmat khrik khrik bad kaba pynwiat samrkhie ia ka ka long ka buit pyndonkam ia ka bor khih kumta ban pynpaw ba kane kam dei tang ka tyngshop khlem jingim, hynrei kaba im kaba khih. Hangne ka Puri ka Diaw ka ieng ha ka jingriam kum ka nongleit kurim tangba ha ki jaiñ ba stang iar iar ban kdew ba ka jingriam kam long kaba don burom hynrei kaba don ha lyndet jong ka ka jingthmu ban pynbieit bad pynkhih ia ki bor tynrai jong uno uno u shynrang briew. Ka jingstang iar iar ka ieng kum ka shin na ka bynta kane ka jingpynkwah awria. Ka Puri ka Diaw mynta ka ieng ha khmat u Jom ym tang ban pynpaw ia la ka jinglong la kloï ban leh ia ka

hukum jong u, hynrei kum kaba kloï ban ai ia lade ha u. Ka jingiakhleh lang jong ka bor iohi bad bor khih ka ai ha ki nongpule ia kane ka dur kaba ha lyndet ki dur bad dei kane kaba long kum ka metaphor bad kum ka shin ruh.

Hapoh jong kane ka dur, don lai tylli ki simile: "Ki jaiñ bani kum snep rynsun," "Ki ngab. . . kum nongleit kurim, bad "Ki khmat kum lur miet." Kaba ngi lah ban ong ka long ba ha une u nongthoh bad lehse ha kiba bun kiwei pat ruh, ki imagery ki metaphor bad simile kim long lyngkhot lyngkhot la ka jong ka jong, hynrei la pynkhleh lang ia ki kumta ba haba ngi peit bha ia kawei ngi iohi ym tang ia kata kaba ngi peit hynrei bad ia kiwei pat ruh.

Hynrei la ka Puri Ka Diaw ka bhabriew bad itynnad katta, u nongthoh da ka bor iohi kaba dei ia ki kjat u pynpaw ia kaba, ha ka jingiohi jong u ka long kaba khyllah bad i khynñing kumno re. Ban peit ia ka dur bhabriew bad jingriam itynnad jong ka Puri Ka Diaw, bad ban iohi pat ruh sa ki kjat khyllah jong ka- ki shympriah shadien ki khongdong sha khmat-ka long ban kdew ba ka ksuid la ka bhabriew, la ka riam itynnad katta, pynban ka sah hi ka ksuid ha ka jinglong bad dur. U nongthoh u thew ban pynpaw ia kane da kaba u buh ia kane ka jingdkoh ha ka dkhot met jong ka. Kane ka jingdkoh ka ieng na ka bynta ka jingbymjanai ka jinglong bad dur ka ksuid kaba kum ki nongpule ngi dei ban iohi ha kane ka poim. U Blei uba janai, ka ksuid ka khrei kaba pyrshah ia ka jinglong U Blei kam lah ban paw ha ka dur kaba janai ka long ka poetic image kaba ngi lah ban shem lyngba kane.

Ki dur shon jingmut lyngba ka bor iohi ki pynpaw ia u nongthoh H. Warmphaign Sten ba u don ka jingsngewthuh bha ia ki rong. Ha ki laiñ II:936-9 u iathuh ba u Jom haba u khreh ban leit sha Ka Dorbar Ksuid II kum u kongsan, u la phong da ka jymphong kaba don ia kine ki rong: saw na shadien, iong na krung, jyrngam ha kjat, stem ha kpoh, rong lyoh ha shadem bad blu ha tyrpeng. Kine ki rong ki long ka jingiadon lang ki rong kiba, u nongthoh u ong, kum ha u simpyllieng. La batai ba ki rong ha "u simpyllieng" ki long hynñiew: *violet, indigo, blue, green, yellow, orange* bad *red*. U nongthoh um shy bud thik ia kine. U la shaniah ha la ka jong ka bor iohi, bad kumba ka paw, u la iohi tang hynriew rong.

Ka bor iohi na ka liang ka rong ka paw ruh ha ka jingbatai jong u shaphang u Trongbah Rwaibah (III:213f). Ki rong kiba la kdew ki long kaba saw ha khlieh, u shñiuh ha ka met uba lieh lem bad ki khmat kiba ieng klew klew. Lada ngi shim ba u shñiuh uba lieh u dei u shñiuh khlieh, te ka long ka bym lah long ban dang batai ia ka khlieh kum kaba saw, hynrei namar

ba ka met u Trongbah ka long kaba la tap da u shñiuh "na khmat ha kjat" te ka shai ba u shñiuh uba lieh u dei u jong ka met 'na khmat ha kjat,' bad kane ka rong saw ka long beit tang ha ka khlieh hi. Ha kane ka jingiakhleh jong kaba lieh bad kaba saw la wan rah sa ka rong iong ha ki khmat. Na ka liang ka jingiaddon lang kine ki rong, khlem da peit eh ia ka dur u Trongbah, ngi lah ban ong ba ka jingiakhleh ka long kaba itynnad. Baroh ki long ki rong kynteit, bad ka jingiakynteit pyrshah kawei ia kawei ka pynlong ia ka jingitynnad.

U nongthoh u pyndonkam bunsien ia la ka sap tip rong. Haba u batai ia ki rymmiang shyntur ka Puri Ka Diaw u ong ki saw sohplom, ki ngab jong ka ruh ki saw sohplom. Haba u pynieng sa ia ka Lei Kynmaw Tympang u iathuh ba ki rymmiang shyntur jong ka ki saw kum ki sohshang ih, katba ki jaiñ pat kim long kiba lieh kum ki jong ka Puri Ka Diaw, hynrei kiba saw jem kum ki shiah tiewkulap lung. Haba u peit ba ki ksuid ki ia tuid paidbah sha ka Dorbar Ksuid II u iohi ia ki kum ki syntiew kiba khieh itynnad ha ki rong kiba itynnad. Kane ka jingiaiban ia ki rong ka pynpaw ba u nongthoh u la buh khnang ban kdew ba ka pyrthei ki ksuid ki khrei kam dei kaba itriem i ngiew. Lada ka la long kaba i triem lehse ki thawlang iawbei kin nym jin da la ngop ha ki jingpynshoi ban iehnoh ia ka jingsuk ka iing U Blei. Ka pyrthei ki ksuid ka don ha ka shibun ka jingitynnad ym tang ha ki rong ki rup, hynrei ha ka jingitynnad ki madan bad ki lum (Jylla Ki Lum bad Madan Baithiang), ki sim bad soh Nurok, ka spah dewieng, umphniang, ksiar, rupa, nar, pitor bad paila ba kordor. Ka pyrthei ki ksuid ka iewbih tiewdiengngai hir hir. Ka jingskuiñ thymmai ha Jylla Iewthala, ki jingdih 'umsngur umstem,' ki sur puri kiba pynkhih ia ki bor tynrai ka longbriew manbriew ki 'jingbam thymmai' - kine baroh ki long ka jingitynnad bad jingpynibang pynsngewbang, jingpynjawdud ia baroh kiba peit bad sngap. Ia kine, u Jom u hukum ban wan rah sha Pyrthei. U H. Warmphaign Sten u la leh ia kane khnang ba da kine yn ioh ban pynngop ia kita ki hynñiew jur ki briew.

Ka jingitynnad kam dei ka bhah ba shisha u ksuid u khrei. Ka jingijli ka dei ka jong u, hynrei da ka jinglong bad bor ksuid hi, u ksuid u lah ban lehmyneh kum uba itynnad, ba bhabriew ba iewbih bad ba bit ban ia ibha. Shuh shuh, sa ba ka um jingklet bla khlei u Spai ha wah ba tuid ka la pynklet ia u khunbynriew ia kane ka jingshisha shaphang u ksuid, u khunbynriew u la itynnad ia kita ki rongphong bad u la iaid mynta ha ka lynti bah jong ka jingshah lehbeiñ ha u ksuid u khrei. U nongthoh u pynpaw ha ka poim ba u la pynieng khnang ia kane ka jingitynnad bad ki rong ki rup ba kin ieng kum ka symbol ne ka shin ka jingpah jingphon. Bishar ia kine ki laiñ harum

Ki ksuid na phra jylla sha khrum
Ki shad ha rong bad dur bun jaid ba phon;
Na jngai i kum syntiew bakhieh ryntih
Ha lyer Pyrem ki nai Iaiñong-Jymmang

(II: 895-8)

Ka jingitynnad kam long tang ha ki rong. La kren bad pynpaw ia ka ha ka jingiadei bad ka aiom Pyrem ba sngewtynnad ha ki bnai Iaiñong-Jymmang. Kum ka shin ka Pyrem ka thew ia ka jingpynthymmai, ka jingseilung napoh dewmet, ka jingkyrsoi ki umpohliw. Kine baroh ki pynkyndeh bad uno uno uba peit ia ka un ym lah lait na kaba ibha ia ka. Ha ka pyrthei ki ksuid don kaba kum kane ka jingpynibha, ka jingpynibha kaba i kumba ka long shisur. Ka jar bad snur thapbawa kiba pyniap kim paw satia hangne, hynrei ka jingthmu jong kane ka jingpynitynnad baroh ka long ban pyniap.

Kine ka laiñ harum ki pynpaw ia ki dur shon jingmut kiba ia khleh haduh katta katta.

Kitei mar shiliang lum ki ieng khlem tieng
Khlem tiar khlem tar thylli tang met ki wan:
Uwei u jrong palat jan kat u Jom,
Thapniang pukni u don, ka khlieh basaw
U shñiuh u lieh, ki khmat ki iong klew klew;
Niuhtmaiñ kum langsohmoh ba pah *meh meh*.
U heh u rit kum paidbah ksuid Nurok.
Ka met ka shñiuh lynter na khmat ha kjat.
U tied shadem, nongbud ki leh kumjuh.
Ka daw u wad ban tip ban hun mynsiem,
Da sur ba kum tyngheng u wad ka daw,
U khriam lai sien ban lait ryndang ban shai,
Kher kher kyntien ki mih kum jong riewthma:

(III: 210-22)

Ka dur shon ba da ka bor iohi ka paw ha ka jingiohi ia u paid nongbud u Trongbah Rwaibah ba ki ieng mar shiliang lum bad ki jong u Jom Rekha. Ka paw shuh ha kaba iohi ia ka dur bym tieng, ia kaba ki wan khlem tiar khlem tar ha khmat ki nongshun jong ki. Lah ban iohi shai kdar ia ka dur u Trongbah Rwaibah. Nalor kitei kiba ka khmat ka lah ban iohi, don ruh sa ka dur kaba da ka bor iohsngew lyngba ki simile "kum langsohnoh ba pah *meh meh*" bad na ka sur ba jam ba 'kum tyngheng'. Ka sur ba kum tyngheng ka khaiñ kher kher ha ka shkor u nongsngap. Ka bor tip ka paw ha kaba u Trongbah Rwaibah u khriam ryndang lai sien. Kane ka pynpaw ba ka

don ka jingwit katto katne ha ka pdot jong u. Kaba u Trong Rwaibah u heh u rit kumba heh bad rit ki paid Nurok ruh ka dei ka durshon jong ka bor iohi. Ha kajuha ka por kane ka bor iohi ka dei ka dur jong ka bor khih namar kata kaba rit kaba heh ka dei ka jingkhiih ha ki ksah ka met; kaba u tied shadem u Trongbah, ka jingsawa ba mih nangta ki long lang ka dur jong ka bor khih bad ka bor sngew. Bad haba la iathuh ia ngi da u nongthoh ba u iohi ia kine kiei kiei baroh kata ka kylla long pat ka dur shon jingmut ba da ka bor iohi. Ka shai namarkata, kumba la kdew sha khmat ba ki dur shon jingmut kim long lyngkhot ha ki hi, hynrei ki iabsuh lang, ki ia thain lang ban pynlong ia kata ka dur kaba u nongthoh u pynieng ka dur kaba lah ban leh ia ka kamram ba la ai ha ka, kata, ban pynskhem ha ka jingmut ki nongpule ba kata ia kaba u nongthoh u iohi la iohi ruh da ki nongpule.

Lada bishar ia ki dur shon jingmut, kiba kham bun ki dei kiba na ka liang ka khmat. U H. Warmphaign u 'iohi' shuwa ha lade ia kiei kiei baroh ba u iathuh ha ka poim. Haba u buddien ia ki ksuid u iathuh ba u iohi ia ki. Sngap u ong

Ki her na tbian ban i ka jingtyrkhong
Ha lum ki poi, kum pukni rit ki paw
Ha khmat nongrwai babud ban lap ka daw:
(II: 241-3)

Hynrei katba u peit ban iohi, u iohsngew, u peit ba ki khih, u sma ia ka jingiew ba mih na kita. Kumta u iathuh ba haba ka Lei Kynmaw Tympang ka pynhiar mynsiem, ka jingsma kaba mih ka long ka jingsma tiaw diengngai hir hir. Ka jingsma kyndok ha Jylla Phra kaba la pynlong ia baroh ki ksuid lait noh u Ren ban set khmut ka dei sa kawei ka dur jingsma. Sa kawei pat ka dur jingsma ka dei kata ka jingsma iwtung kaba la mih ha ka wah Isih tang shu mar ia hiar um ka Tuh, ka Pdeh bad ka Arsap.

Harum ngan kdew sa tang kawei ka dur shon jingmut ha kaba don ki metaphor kiba lah ban sngewthuh shai. Ha kane ka poim don bun bah ki dur shon jingmut; lada yn thoh lut ia ki, ka dawa la kumno kumno kawei ka lynnong heh. Nga la shu jied ia kiba nga la kdew tang kum ki nuksa ban pyni ba une u nongthoh H. Warmphaign Sten u pyndonkam kylluid bha ia ki. Ka dur shon jingmut kaba ngan kdew khatduh ka don ha kine ki lain harum.

"Ma nga? Nga dei shisha ka JINGBISHNI;
Nga at ban kiew kiwei ba ngam lah kot

Shaba ki kiew, ka buit ka bor ngam don,
Nga thew ban leh tang kam kuhiw suda;
Ngan lum ki lok ba kham don ktien thyllie
Ia riew minot ban jop, kin biang ka dih.
Kumta ban leh, kam eh ia nga shimet
Shi hajar sien ngan leh tang lad ka plie.
Kam pher ia nga lada ngan jliah shyntur
Tyrkhong ynda nga rem la buit kynthei
Ia long Rangbah ba mlien ban leh kum nga,
Kin long khunlung ha khmat ki proh jabieng;
..."

(II: 662-73)

Kane kaba ieng ha khmat jong ngi ka dei Ka Jingbishni. Kane ka ksuid kynthei ka iathuh hi da lade ba ka atnud ban iohi ba kiwei ki kiew sha ki kyrdan kiba ka kam kot ban kiew. Ba ka atnud eh kumta, ka thmu ban jop ia kito ki riew minot ba kiew kyrdan ym da kaba ia ksaid ban kiew lem kum ki hynrei da kaba pynhiar kyrdan ia ki kham hapoh ban ia lade. Ka Jingbishni ka pyndonkam da kawei ka buit ban leh ia kane. Ka wer ia ki lok ba smat ban kren nangang pyrshah ia ki riew minot. Ka bthah ia ki ban pynsniew dur bad ban pyniap ia ka jinglong ba bha bad ba minot jong ki da kaba kdew kti pyrshah ia ki. Wat lada ki lok ka Jingbishni kim lah ban shim noh ia ki kyrdan sha kiba ki la kiew khamtam lada ki kyrdan ki long ka kam ka jam ne ka spah ka hajar, pynban ka ktien shukor, ka kren nangang jong kiwei ka pynhiar kat ban pyniap ia ka longbriew manbriew jong ki. Shuh shuh lada don lei sa katto katne kiba ngeit sngur mynsiem ia kita ki ktien shukor, te ka burom jong ki ka shu kylla shisha khamakha. Ki lok nangang jong ka Jingbishni kim salia la ki pyniap da ka ktien jong ki tangba ki biang ka dih. Kane ka thew ba kiba nangang ki dei tang ki kynja nongbuaid ki bym tip briew shuh aiu ki kren, ki bym tip ban da wad ia ka jingshisha, namarkata ia ka ktien jong ki ym dei ban ngeit. Ka Jingbishni ha la ka bynta kam shem jingeh ei ei ban pynbiang kiad ia la ki lok namar ki pat ki pynhun pynjem ia ka jingatnud jong ka. Shi hajar sien ban leh ia kane kam salia tang ban ioh pynhiar kyrdan ia kiwei lyngba ka shukor nangang. Ha ka jingialeh jong ka, ka iohi ba kin don ki por kiba kan rem, kata ba ka 'buit kynthei' jong ka kan ym sule kam. Kane ka mut shuh shuh ba ka Jingbishni ka iohi ba kan don ka por ha kaba ka Jingshisha kan ieng bad kan jop. Kane ka jingkdew ka don ia ka sap iathuh lypa ia kaei ka ban sa jia hadien ynda la wan u Nongjop uba u khynnah u 'phohbha.' Ha kum kane ka por, ka jingshahjop kam dei shuh kaba rit. Ka metaphor "jliah shyntur tyrkhong" ka thew ia ka jingrem kaba khraw bad jylliew kaba da ktah

pyntyrykhong raw bad khmut bad khmat bad rymmiang shyntur ruh. Ka Jingbishni ka la buh jingmut lypa shaphang ba ha kawei ka sngi kan sa jliah rymmiang shyntur ban pynum ia ka jingtyrykhong jong ki, hynrei ba ka la buh jingmut lypa ka eh mynsiem triang bad ka sngew ba kaba shah jop kam dei kaei kaei kaba kan ym lah shah.

Ka Jingbishni ka iohi ba don ki 'long Rangbah' kata ki shynrang kiba kuhiw kum ma ka. Kane ka siat sha ka jingpyrkhat ba ka jingbishni kam dei tang ka kam hapdeng ki kynthei, hynrei ka long salonsar bad kynthei bad shynrang. Ki shynrang kiba ia bishni kim dei ban pyrkhat ba namar ba ki dei ki khrawbor kin kham jop ma ki ha ki kam bishni kuhiw ban ia ka. Ka jingshisha ka long ba ki shynrang kiba bishni kim shym pher ei ei na ka kynthei bishni. Ka Jingbishni ka sarong ba ha khmat jong ka, ki rang bishni kin liem khoit. Ka Jingbishni ka ong ba kita ki 'long Rangbah' kin kylla khunlung ha khmat jong ka, kata kin hap ban dang shah hikai ha ka. Ka kren shaphang ia lade kum 'ki proh-jabieng.' Kane ka long ka rukom buhrieh ia lade. Kam shym mut ba don shibun ngut ki proh jabieng, hynrei ba ma ka hi ka long u paidbah ba proh jabieng. "Kin long khunlung ha khmat ki proh-jabieng' ka dei ka metaphor ba lah ban sngewthuh bha wat khlem ka context ruh.

Lehse ym da donkam ban kdew ei ei shuh ia ki simile kiba don ha kane ka poim. Ki nongpule kiba sngewthuh kaei ka simile kin ym shem jingeh ei ei ban lap ia ki, nalar ba ki don ruh shibun bah. Kaba nga kwah ban kdew sa tang khyndiat ka long halor ki shin kiba u H. Warmphaign Sten u pyndonkam. Nalar kito kiba la kdew artat la artat, don sa kine harum kiba u nongthoh u tyngkhap ha ka poim khnang ban pynpaw ba ka pyrthei ki ksuid ka kynrei ha ki kam awria. Kaba nyngkong ka paw ha kine ki laiñ.

Kler kler u iaïd pung ktieh arliang ka khlad
(I:190)

Uba iaïd 'kler kler' u dei u bseiñ Ren. Ka shin kaba don hangne ka dei ia ka jingiadei hapdeng ki ar: ka pung ktieh bad u bseiñ. Ka jingiadei hapdeng kine ar ka long kaba da ka jingiamynjur lang. Ka pungktieh haba la wan u Ren ka pdiang da kaba suk; khlem jingpyneh ei ei ka khlad arliang ban ai lad ia u Ren ban synrud awria halor jong ka. Kane ka mih na kaba ym shym la kdew, hynrei na kaba tip ba u Ren u dei u bseiñ. Ka jingmutdur bad jingtip shaphang ka dur bsieñ ha ka jingtylli btuid ka pynlah ia u nongthoh ban kynjoh sha kane ka dur kaba palat ban ia ki kyntien kiba u la pyndonkam.

Sa kawei pat ka shin awria ka paw ha ka Khyrdop Dud. Ka Khyrdop Dud ka don ka jingiadei bad ka krem Mawjymbuiñ ha Mawsynram. Ha kane ka poitri ka long ka jaka rung sha ka pyrthei ki ksuid. Kane ka Khyrdop ka don ha ka bynta ba shaneng jong Ka Khyndai Pateng Niamra kumba ka paw na kane ka laiñ harum

Ramew to buh ha Khyrdop Dud shatei
(I:339)

Ka Khyrdop Dud hangne ka ieng kum ka dak ka shin na ka bynta ka jymbuiñ kaba ha ka jingshisha ka dei ka jingbsa kaba bha tam ia ki khunlung. Hynrei ha ka jingiadei kaba khyllah bad ki ksuid, kane ka kylla long pynban ka jingbsa ia u ksuid. U Spai uba dei u ksuid, la iathuh ba lada u thngan un bsa ia lade na kane (II: 995-6). Kane ka long ka jingpyndonkam lane jingleh kaba mar khongpong, namarkata, awria, ia ka bynta ka met ka bym dei ban leh kumta. Kane ka kdew shuh shuh ba ha ka pyrthei ksuid kiei kiei kiba khyllah bad ba ijli ki jia. Kane kaba uba la rangbah kat u Spai un dang buiñ ka long shisha ka kam khyllah.